

BEJCZI ALEXA

Az érintett hozzájárulása nélkül készített kép- és hangfelvételek bizonyítékként történő felhasználhatósága a büntetőeljárásban

Az emberi méltósághoz való jog mint „általános személyiségi jog”, valamint a magánszféra tiszteletben tartásához és védelméhez való jog nemzetközi egyezményekben és nemzeti alkotmányunkban is nevesített alapjog, amely a szükségesség–arányosság alkotmányos tesztnek megfelelően bűnüldözési érdekből törvényben korlátozható. Ilyen korlátozást jelentenek a titkos információgyűjtésre és a titkos adatszerzésre vonatkozó törvényi felhatalmazások. Arra vonatkozóan azonban jelenleg nincs törvényi rendelkezés, hogy magán-személy (például feljelentő, sértett) bizonyítékszerzés vagy bizonyíték nyomozó hatóságnak szolgáltatása céljából miként korlátozhatja, sértheti mások ezen alkotmányos alapjogait. A bírói gyakorlat szerint azonban az érintett hozzájárulása nélkül készített kép- és hangfelvételek az anyagi igazság megállapítása érdekében korlátozás nélkül felhasználhatók a büntetőeljárásban.

Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy az igazság kiderítése és a bűnös megbüntetése érdekében az állam adhat-e felhatalmazást a polgárainak jogkorlátozásra, és ha igen, miként, milyen mélységben. A személyiségi jogok, a magánszféra mint szubsztantív érték védelmét garantáló bizonyítási tilalakkal kapcsolatos jogalkotás hiányára és a joggyakorlat következtelenségére kívánok rámutatni. Elméleti büntetőeljárás-jogászi szemmel kívánom megkönyítetni a gyakorlati jogászi munkát – értve ezen az önkényes jogértelmezés gyanújába keveredés lehetőségének kizárását – azzal, hogy felhívom a figyelmet arra: a jogalkotónak milyen ösvényt kellene kijelölnie ahhoz, hogy az érintett hozzájárulása nélkül készített kép- és hangfelvételek bizonyítékként történő felhasználása a büntetőeljárásban megfeleljen a jogállami követelményeknek.

A bizonyítás célja a büntetőeljárásban

A bűncselekmény miatti felelősség megállapításának folyamatát szabályozó büntetőeljárási jog ugyanúgy az igazságot kutatja, mint ahogyan az igazságot

keressük a mindennapi életben is, mielőtt valakit elítélünk. Az igazság a büntetőeljárásban központi fogalom, bár magát a szót a büntetőeljárási törvényben csak összetételekben olvashatjuk. Jóllehet, az eljárásjog kerüli az igazság említését, az eljárás körülötte forog. Az eljárás célja, a büntetőjogi felelősség eldöntése, gondolkodásunkban elválaszthatatlanul kapcsolódik az igazsághoz.¹

Ernst Beling 1902-ben tett megállapítása szerint minden emberi gondolkodás végső soron harc a tévedés ellen, küzdelem az igazságért.² Hogy ebben a harcban milyen eszközök használhatók fel a büntetőeljárás során az igazság kiderítése érdekében, illetve fordítva, milyen eszközök nem használhatók fel, ez napjainkban is aktuális kérdése a büntetőeljárás-jog tudományának. Értelmezhető-e, felhasználható-e a büntetőeljárásban a szabálytalanul vagy törvényi alap nélkül beszerzett bizonyíték? A kérdés eldöntése során két elv ütközik egymással: a formális igazságosság elve szerint nem engedhető meg a büntetőeljárás felhígulása, az államnak inkább el kell engednie a bűnelkövetőt, mint hogy eljárási szabálysértéssel ítélje el; az anyagi igazságosság elve szerint azonban minden bűnelkövetőt meg kell büntetni, a formális jog nem lehet ennek akadálya.³

A materiális igazság eszméjét (eszményét), az anyagi igazság perbeli megállapításának követelményét – az eltérő jogi hagyományokon, társadalmi tradíciókon felépülő dogmatikai rendszerek egyformán – az ítékezés alappilléreinek tekintették. A materiális igazság tana a magyar jogi gondolkodásban is axiómaként érvényesült. A materiális igazság doktrínájának igazolásától azonban messze távolodtunk, mi több, kibontakozott a processzuális igazságosság modellje.⁴ *Bárd Károly* megalapozta annak elméleti igazolását is. Álláspontja szerint az anyagi igazság elérhetetlenségénél és eshetőlegességénél fogva nem lehet egy büntetőeljárási rendszer alakítója. Alternatívaként a processzuális igazság kínálkozik, amely a strasbourgi bíróság jogfejlesztő tevékenységét megalapozó, az Emberi jogok európai egyezménye alapján hódított teret, s amelynek mára – a hazai jogban is törésmentesen integrálható – kidolgozott eszközállománya van.⁵ Az Alkotmánybíróság ugyancsak a processzuális igazság javára döntötte el a kérdést. Határozataiban rámutatott,

1 Erdei Árpád: Mi az igazság? In: Erdei Árpád (szerk.): A büntető ítélet igazságtartalma. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 9. o.

2 Ernst Beling: Die Beweisverbote als Grenzen der Wahrheitserforschung im Strafprozess. Breslau, 1903, S. 1.

3 Christian Jäger: Beweisverwertung und Beweisverwertungsverbote im Strafprozess. Verlag C. H. Beck, München, 2003, S. 1.

4 Kadlót Erzsébet: A „vád igazsága”. In: Erdei Árpád (szerk.): i. m. 24., 30. o.

5 Bárd Károly: Igazság, igazságosság és tisztességes eljárás. Fundamentum, 2004/1., 44–50. o.

hogy az alkotmány az anyagi igazság elérését alanyi jogként nem garantálja, nem is garantálhatja, mivel nincsenek az annak szükségképpen elemét jelentő perbeli megismerhetőség korlátait megfelelő mértékben oldó korrekciós technikák, az alkotmányban szereplő vagy abból levezetett garanciák érvényesülését viszont követelménynek tekinti.⁶ A processzuális igazság a tisztességes eljárást állítja a középpontba, amely a pozitív jogban megfogalmazható és utólag ellenőrizhető garanciákon keresztül szolgálja a jogbiztonságot.

Úgy tűnik azonban, hogy a jogtudomány és az Alkotmánybíróság együttes ereje sem volt képes ledönteni a materiális igazság bálványát. A törvény (Be. 75. §) ma is a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázását írja elő, a funkciómegosztásnak tett azon kis engedménnyel, hogy a bíróság (indítvány hiányában) nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálására. A funkciómegosztás elve azonban a vádelvű, akkuzatórius büntetőeljárás rendszer sajátja, amely a formális igazság megállapítását célozza.

Alaki igazság vs. anyagi igazság – a büntetőeljárás, illetve bizonyítási rendszerek sajátosságai

Akkuzatórius, inkvizitórius, vegyes büntetőeljárás rendszer

A büntetőeljárás elvek többségéről az eljárásjog tudománya kimutatta, hogy mind az inkvizitórius, mind az akkuzatórius rendszerrel összefér anélkül, hogy annak alapvető karakterét megváltoztatná. A vád eljárásindító szerepe és az ebből következő funkciómegosztás azonban nem vihető át az inkvizitórius rendszerbe, ezért ezeket rendszeralakító elveknek kell tekintenünk. Az ilyen elvek alapján álló eljárás tehát akkuzatórius, másképpen vádelvű. Mint-hogy az akkuzatórius eljárás a vád és a védelem közötti jogvita eldöntésére irányul, itt a formális igazság keresése folyik. A bíróság a szemben álló felek eléje vitt vitájának eldöntéséhez szükséges mértéken túl nem keresi a tények igazságát. Az eljárás feladata a jogvita igazságának megállapítása. Hangsúlyozandó azonban, hogy a formális igazság nem hamisságot jelent, a jogvita igazságát az ilyen eljárásban is való tényekre alapítja a bíróság, amennyiben ténymegállapítást kell folytatnia. (Erre nincs szükség, ha a vád és a védelem között nincs vita, vagyis a terhelt a vádnak megfelelő bűnösségét elismeri.

⁶ Előszőr: 9/1992. (I. 30.) AB határozat.

Ekkor a bíróság nem megállapít, hanem tudomásul vesz.) Az angolszász jogrendszerek akkuzatórius büntetőeljárása az ősi változat legjellegzetesebb vonásait ma is őrzi, függetlenül attól, hogy az eljárási intézmények jelentősen átalakultak.

Az inkvizitórius eljárás rendszeralkotó elve az instrukciós elv, ami a hivatalból való eljárás elvét és a materiális igazság megállapításának kötelezettségét egyesíti. E szerint a bíróság feladata, hogy a bűncselekmény leghalványabb gyanúja esetén is „kitanítsa magát” az igazságról, mert bűnös nem maradhat büntetlen. A szigorú legalitás követelménye a bíróság ex officio eljárásával párosulva az akkuzatórius eljárás logikájának fordítottjára épült: jogvitáról szó sem lehetett, helyette az igazság keresése folyt. Ez az eljárás két szakaszra osztását igényelte, vagyis a pert meg kellett előznie a bűncselekmény elkövetésének és az elkövető személyének megállapítására irányuló nyomozásnak, amelyet magának a bíróságnak kellett lefolytatnia. Ez az inkvirensként eljáró bíró feladata volt, aki ez után a bíróság elé vitte az ügyet és ítélezett is. Az instrukciós elv tehát – a hivatalból folyó és a materiális igazság megállapítására hivatott eljárásban – funkcióegyesítést követelt. Az inkvizitórius eljárásban a materiális igazság megállapításának feltétlen kötelezettsége jegyében folyt a nyomozás és a per. Kutatták tehát a valóságot a maga teljes egészében, és a bizonyítás szabályai e cél szolgálatában álltak.

A XVIII. század közepe táján az európai kontinens gyakorlatilag egyeduralgó inkvizitórius rendszerét azonban súlyos csapások érték. A materiális igazság megállapítása egyik fő eszközének, a tortúrának az elvetésével megindult az egész rendszer felszámolása. A folyamat az 1808-ban megjelenő francia eljárási kódexszel megteremtette az európai vegyes rendszert. Ez – nevéhez méltón – az emberiség minden rendszert jelentő büntetőeljárási találmányainak (ami összesen kettő) vegyítésével a vádelvű és a nyomozóelvű eljárási mód előnyösnek talált vonásait egyesíti – mind a mai napig. A nyomozási szakaszban számos egykori inkvizitórius vonás ismerhető fel, míg a per szakaszát meghatározóan a vádelv uralja. A vegyes rendszer egyik őseivel sem azonosítható.⁷

Kötött, szabad, illetve vegyes bizonyítási rendszer

A kötött (formális, törvényes) bizonyítási rendszerben a jogalkotó nemcsak kimerítően felsorolja a meggyőződés keltésére használható bizonyítási eszközö-

⁷ Erdei Árpád (szerk.): i. m. 13–16. o.

ket, hanem törvényesen meghatározza a bizonyítási erőt, amelyet a bíróság egy vagy több bizonyítéknak tulajdonítani köteles.⁸ A kötött bizonyítási rendszerben a bizonyítékok értékelését nem bízták a bíróra, hanem törvényben alapították meg, hogy mit szabad és mit kell bizonyítottnak venni. Ezzel szemben a szabad bizonyítás elve alapján a bíróság a felek által felhozott bizonyító eszközöket minden megszorítás nélkül értékeli, és meggyőződését az ítékezés alapjául szolgáló ténykörülmények tekintetében teljes szabadsággal alakítja ki.⁹ Az eme elveket ötvöző úgynevezett vegyes rendszernek sokféle alakja lehet. Lehetséges például, hogy a törvény a bizonyító eszközöket és használatuk módját tüzetesen és kötelező erővel meghatározza és csupán a törvény értelmében használható bizonyító eszközök mérlegelését bízza a bíró belátására. Lehetséges továbbá, hogy a törvény a bizonyítékok szabad mérlegelését veszi alapul, egyes irányokban azonban mégis megköti a bírói belátást.¹⁰

Ma már gyakorlatilag minden büntetőeljárás jog vegyesen tartalmaz a szabad bizonyítás elvéhez kapcsolódó és kötött elemeket, a gyakorlat pedig folyamatosan alakítja annak szabályait, hogy a bizonyítékokat miként lehet és kell beszerezni, illetve ezek miként használhatók fel. A jogi környezetre természetesen nemcsak a jogalkotó, hanem a jogalkalmazás is hatással van.¹¹ A büntetőeljárás kódexek különböző megfontolásokból a bizonyítási eszközökre és módszerekre szabályokat és tilalmakat tartalmaznak. E szabályok és tilalmak egyaránt elvetik a bizonyítási eszközök törvénytelen, az igazságra veszélyes és az emberi jogokat sértő beszerzési módját. Teszik ezt abból a felismerésből, hogy nem létezhet olyan politikai vagy társadalmi helyzet, amely igazolhatná az alapvető emberi jogok megsértését.¹²

Az anyagi igazság megállapításának korlátai a bizonyítási tilalmak

A jogállami büntetőeljárást a tisztességes eljárás garanciái és a szubsztantív értékek védelme jellemzi. A szubsztantív értékeket nem az legitimálja, hogy

8 Vámbéry Rusztem: A büntető perrendtartás tankönyve. Budapest, 1916, 129. o.

9 Angyal Pál: A Magyar Büntetőeljárásjog Tankönyve. Budapest, 1915, 324. o.

10 Balogh Jenő: Magyar bünvádi eljárási jog. Általános tanok. Budapest, 1901, 361. o.

11 Vadász Viktor: A szabad bizonyítás elve és a bizonyítékok felhasználásának törvényi tilalma. *Ügyészek Lapja*, 2009/4., 5. o.

12 Roman Herzogot idézi Nyíri Sándor: A bizonyítási eszközökre vonatkozó tilalmak az új büntetőeljárás törvényben. *Magyar Jog*, 2001/4., 204. o.

tiszteletük növeli a helyes ténymegállapítás esélyét. A jog valamely értéket (például magánszféra védelme) önmagáért oltalmaz a bizonyítási tilalmakkal. A bizonyítási eszközök vagy módszerek felhasználására vonatkozó tilalmak eljárási jogi szinten oldanak meg olyan konfliktusokat, amelyek az eljárás célja és egyéb jogviszonyok (alanyi jogosultságok) között keletkezhetnek.¹³

Azok a tilalmak, amelyek korlátozzák egyes bizonyítási eszközök igénybevételét, esetenként akadályozhatják a valóság megismerését. Ezt a veszélyt és hátrányt a törvény tudatosan vállalja, mert bármilyen érték is a valóság megismerése, néha vissza kell vonulnia más érdekek előtt. A büntetőeljárás feladata, hogy megállapítsa az igazságot, de ezt a feladatát nem teljesítheti bármi áron. Erről már az eljárási elvek és az eljárás formai előírásai is tanúskodnak, de különösen a bizonyítási eszközökre és módszerekre vonatkozó szabályok és tilalmak.¹⁴ A legalitás jogállami korlátja minden olyan bizonyítási tilalom, amely akkor sem vehető igénybe, ha az egyébként sikeres bizonyításhoz vezetne. A kriminálpolitikának mérlegelnie kell, hogy a bűnüldözés eredményessége érdekében meddig gyarapítható a represszió eszköztára. Gyakorlati kérdés, hogy mikor érünk el annak határáig, ahonnan az eszköztár bővítése már nem szolgálja az eredeti célt, ellenkezőleg, a mindenáron való bűnüldözés súlyosabb hátrányokkal jár, mint a felderítetlenül (és büntetlenül) maradó jogesetek.¹⁵

A pozitív bizonyítási szabályokat a törvényhozó azért fogalmazza meg, mert úgy gondolja: megtartásuk rendszerint elvezet az igazság megállapításához. A negatív bizonyítási szabályokkal viszont „egy utat járhatatlannak nyilvánít, mert attól tart, hogy akik ezt az utat választják, túl gyakran fognak eltévedni”. A bizonyítási tilalmak ezzel szemben valami idegent visznek be kívülről a bizonyítási jogba.¹⁶ „*Mint amikor a tulajdonos az Alpokban egy hegycsúcsra vezető ösvényt azért zár le, mert nem óhajtja, hogy a hegymászók a zergéket zavarják.*”¹⁷ A törvényhozó egy járható utat zár le, egy olyan utat, amely biztonságosan elvezetne a célhoz, azért, mert úgy gondolja, ezen mégsem kellene járni. A bizonyítási tilalomnak tehát nincs köze a bizonyítá-

13 Király Tibor: Büntetőítélet a jog határán. KJK, Budapest, 1972, 117. o.

14 Uo. 138–139. o.

15 Bócz Endre – Finszter Géza: Kriminalisztika joghallgatóknak. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 230. o.

16 Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 227. o.

17 Ernst Beling: Die Beweisverbote als Grenzen der Wahrheitserforschung im Strafprozess. Sonderausgabe MCMLXVIII. Reprografischer Nachdruck der 1. Auflage 1903. Strafrechtliche Abhandlungen, Heft 46, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, S. 4.

si eljárás alkalmasságához az igazság megállapítására, tiszteletben tartása vagy megsértése nincs összefüggésben a bizonyítékok bizonyító erejével.¹⁸

Az Európai emberi jogi egyezmény nem tartalmaz eligazítást a törvénysértően beszerzett bizonyítékok sorsáról, az Európai Emberi Jogi Bíróság a kérdés eldöntését a nemzeti törvényhozásra bízta.¹⁹ A bíróság előtt azonban nem elégséges a szabad bizonyítás elvét felhívni a szubsztantív értékeket kifejező normák megsértésével szerzett bizonyítékok felhasználása mellett. A bizonyítás szabadságának korlátot állít az egyezményben garantált jogok tiszteletének kötelezettsége, és a strasbourgi szervek hatásköre kiterjed annak megítélésére, hogy az eljárás – egészét tekintve – megfelelt-e a tisztességes eljárás követelményének. Ennek során pedig vizsgálják azt is, hogy a nemzeti jogalkalmazó nem élt-e vissza szabadságával, nem járt-e el önkényesen. És az önkényes jogalkalmazás egyik indikátora lehet az, hogy az eljáró hatóságok, bíróságok semmibe vették a nemzeti jog szabályait.²⁰ A strasbourgi bírák közül többen is sürgetik, hogy a bíróság határozottabban követelje meg az emberi jogok sérelmével szerzett bizonyítékok kizárását.²¹

Hangsúlyozandó, hogy az eljárás formai kötöttségét sohasem oldotta fel és szüntette meg a legális (formális) bizonyítási rendszer eltörlése. A szabad bizonyítási rendszer bevezetése sohasem tette a bizonyítást szabályozhatatlanná (és szabályozatlanná). Amit tett – az az volt, hogy felszabadította a bírót lelkiismeretét, és a meggyőződését tette az igazság kritériumává. A büntetőeljárásban az elvek, garanciák, formai előírások végigvonulnak az egész eljáráson és áthatják a bizonyítást. Törvényes és szabályszerű (megengedett) az a bizonyítás, amelyet az alapelvek sérelme nélkül folytatnak, törvénysértő és tilos az a bizonyítás, amelyet az alapelvek megsértésével folytatnak. A szabályszerű (megengedett) bizonyítás kérdése tulajdonképpen az egész eljárás szabályszerűségének a kérdése is. A bizonyítás szabályszerűsége része az egész eljárás szabályszerűségének.²²

A szakirodalom szerint a tilos bizonyítási módszerek közé sorolható minden a bizonyíték megszerzésére irányuló jogellenes módszer. Annak, hogy valamely módszer jogellenes, tehát tilos-e, leginkább két helyen kereshetjük a kritériumát: a büntetőjogban és az eljárási jogban. Ha a Btk. védi például a

18 Bárd Károly: i. m. 227. o.

19 „Ezért a Bíróság nem zárhatja ki elvi élel és általánosságban, hogy az ilyen bizonyítékok felhasználják.” Schenk v. Switzerland 10862/84 (12/07/1988), A140.

20 Bárd Károly: i. m. 230. o.

21 Bárd Károly: A magánszférahoz való jog és a bűnüldözés határai. Magyar Jog, 2011/5., 272. o.

22 Király Tibor: i. m. 127–128. o.

magántitkot, az büntetőeljárás céljából is csak a Be. által megengedett módon fedhető fel. Eme állásponttal azonban nincs összhangban a hatályos Be., amely csak a nyomozó hatóság, az ügyész és a bíróság által jogellenesen beszerzett bizonyítékok felhasználását tiltja.²³ A Be. rendelkezéseiből következően az eljáró hatóság kötelessége az anyagi igazság megállapítása, e cél elérése érdekében minden olyan bizonyíték felhasználható a bíróság előtt, amelynek felhasználását a Be. kifejezetten nem tiltja. A Be. pedig nem tartalmaz olyan szabályt, hogy a magánszemély által jogellenesen megszerzett és/vagy a hatóság rendelkezésére bocsátott bizonyíték nem használható fel, és a gyakorlat szerint az megengedett. Kérdés, hogy jól van-e ez így, vagy jobb lenne, ha a törvény a harmadik személy által jogellenesen megszerzett és/vagy a hatóság rendelkezésére bocsátott bizonyítási eszközökből származó tényt sem vehetné figyelembe. Más szavakkal: a jogsértés jogsértő bizonyítása igazolható-e, vagy vannak értékek, amelyek elsőbbséget élveznek az anyagi igazság megállapításával szemben?

A büntetőeljárás elmélete és gyakorlata számára mindig nehéz kérdés: mi legyen a törvényellenesen beszerzett bizonyítékokkal? Felhasználhatja-e a nyomozó hatóság, ügyész, bíró, vagy nem használhatja fel, és mondjon le – talán éppen e lemondás által – az igazság megállapításáról? A kérdésre a legkézenfekvőbb válasz, hogy ne szerezzenek be bizonyítékokat jogellenes módon. Ennek biztosításában, az ilyen gyakorlat meggyökeresedésében a bíróságnak döntő szerepe van. Ha ugyanis a bíróság nem von be a mérlegelés körébe semmilyen jogellenesen beszerzett bizonyítékot – értelmetlenné válik a bizonyítékok jogellenes beszerzése.²⁴

Az érintett hozzájárulása nélkül készített kép- és hangfelvételek büntetőeljárásban bizonyítékként történő felhasználására vonatkozó törvényi rendelkezések hazánkban teljesen kimunkálatlanok, a jogalkotó semmilyen konkrét eligazítást nem ad e téren a jogalkalmazónak arra, hogy egyáltalán jogellenesen beszerzett bizonyítékoknak tekintendők-e, illetve hogy felhasználhatók-e, és ha igen, milyen feltételek mellett és miként. A bíró számára garantált alkotmányosan is elfogadott rendszerképző jogértelmezésnek azonban megvannak a határai. Ez nem kerülhet szembe a jogbiztonság követelményével. A jogalkalmazói jogértelmezés ezért csak olyan működőképes jogszabályra épülhet,

²³ A hatályos magyar büntetőeljárás törvény 78. § (4) bekezdése szerint nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.

²⁴ Király Tibor: i. m. 136. o.

amely világosan kijelöli az adott jogintézmény célját, alkalmazásának kereteit, szempontjait és rendjét, az alkalmazásával érintettek körét, azok jogait és kötelezettségeit és az intézménnyel összefüggésben igénybe vehető jogorvoslati rendet.²⁵

A bíró számára garantált rendszerképző jogértelmezés nem terjedhet odáig, hogy tetszése szerint, bármilyen törvényi előírás nélkül (így akár önkényesen) döntse el azt, hogy a magánszemély által az érintett hozzájárulása nélkül megszerzett vagy a nyomozó hatóság rendelkezésére bocsátott kép- és/vagy hangfelvétel a büntetőeljárásban bizonyítékként felhasználható-e, vagy sem. A felhasználhatóság kérdésében való következetes döntéshez a jogalkotónak tisztázni kellene, hogy az ilyen felvételek nyomozó hatóság, ügyész, bíróság rendelkezésére bocsátása személyiségi jog-sértésnek minősül-e, és a belőle származó adat mikor minősül törvényes bizonyítéknak.

A hatályos jogszabályok szerint az érintett hozzájárulása nélkül készített kép- és hangfelvételek magánszemély által történő készítése vagy felhasználása meggyőződés szerint – jogellenességet kizáró törvényi felhatalmazás hiányában – minden esetben jogellenes magatartás, amely az érintett képmáshoz fűződő személyiségi jogának megsértése esetén polgári jogi jogsértésnek, míg az érintett magánszféra tiszteletben tartásához fűződő jogának megsértése esetén bűncselekménynek is minősülhet.

A személyiségi jogok polgári jogi védelme

Az alkotmány 54. § (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alkotmánybíróság már a 8/1990. (IV. 23.) AB határozatában kifejtette, hogy az emberi méltósághoz való jogot az úgynevezett „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazásának tekinti. Az alapvető jogok alkotmányban történő deklarálása azonban szimbolikus maradna, ha nem társulna ehhez működő, akár az állami kényszer útján is érvényt szerző védelmi mechanizmus. A védelem azzal válik teljessé, ha az állam kialakítja a jogok megsértése esetére a represszív és reparatív jog- és intézményrendszert.²⁶ Hazánkban a személyiségi jogok mind polgári jogi, mind büntetőjogi védelem alatt állnak, megsértésük polgári jogi, bizonyos esetekben pedig büntetőjogi szankciót von maga után.

²⁵ Előszőr: 47/2003. (X. 27.) AB határozat.

²⁶ Varga Zs. András: A személyiségi jogok védelme a Ptk. kodifikációja tükrében. *Ügyészek Lapja*, 5/2000., 9. o.

A Ptk. 75. § (1) bekezdése szerint a személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak. A törvény miniszteri indokolása szerint fő szabály szerint a személyiségi jog fogalmkörébe tartozó bármely jog sérelmét okozó magatartás jogellenes. A jogellenességet azonban kizárhatja a sértett beleegyezése, jogszabály felhatalmazása, a jogos védelem vagy a szükséghelyzet.

A Ptk. 80. § (1) bekezdése szerint a személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a más képmásával vagy hangfelvételével kapcsolatos bármiféle visszaélés, a (2) bekezdés szerint képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozatalához – a nyilvános közszereplés kivételével – az érintett személy hozzájárulása szükséges. A miniszteri indokolás szerint a képmással és a hangfelvétellel való visszaélés nemcsak a (2) bekezdésbe ütköző módon, tehát az engedély nélküli nyilvánosságra hozatal útján valósulhat meg, de – egyebek mellett – a felvétel készítésével is, ha valaki az érintett engedélye nélkül, illetéktelenül hatol be a személyiségi érdekkörbe, így például ha rejtett kamerával, titkos lehallgatással készít felvételt²⁷. Visszaélésnek minősül az engedéllyel készült felvétel rendeltetésétől eltérő célú felhasználása, vagy adott esetben a nyilvánosságra hozatal módja is, ha például az ábrázolt személy azáltal nevetségessé válik. A képmás vagy hangfelvétel nyilvánosságra hozataláról kizárólag az ábrázolt, illetve a felvételen szereplő személy jogosult dönteni. A nyilvánosságra hozatal fogalmát e körben kiterjesztően kell értelmezni. A hozzájárulásban megnyilvánuló rendelkezési jogosultság önálló, a felvétel készítésétől független jog. Önmagában tehát a film, fotó vagy hangszalag stb. készítéséhez adott hozzájárulás nem jelenti egyben a felhasználás engedélyezését is. Ez alól azonban számos kivétel akad, amikor is a felvétel készítésére vonatkozó engedély a nyilvánosságra hozatalra is kiterjed. Annak megítélésében, hogy az adott esetben a fő szabály vagy a kivétel érvényesül-e, a felvételkészítés céljának, a társadalom életében kialakult gyakorlatnak, szokásoknak, valamint a készítő vagy készített és az ábrázolt személy között lévő kapcsolatnak van döntő jelentősége.

A hozzájárulás nincs alaki szabály betartásához kötve, az tehát akár ráutaló magatartással is kinyilvánítható. A felhasználáshoz adott engedély azonban – a Ptk. 207. § (2) bekezdéséből is következően – kiterjesztően nem értelmezhető. Ezért ha annak tartalmából más nem következik, olyan körben tekinthető megadottnak, amely a társadalmi szokásoknak, a készítő és az

²⁷ A BH 2008/266. szerint a hangfelvétel engedély nélküli elkészítése önmagában visszaélésnek minősül.

érintett közötti kapcsolatnak – a felvételkedészítés céljára és az eset egyéb körülményeire tekintettel – megfelel.

A Ptk. 84. § (1) bekezdése szerint akit személyhez fűződő jogában megsértenek, az eset körülményeihez képest a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:

- a) követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
- b) követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
- c) követelheti, hogy a jogsértő nyilatkozzal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;
- d) követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítését, illetőleg jogsértő mivoltától megfosztását;
- e) kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint.

A személyiségi jogok polgárjogi védelme a jogalkotást illetően az elmúlt huszonöt évben egyre nagyobb jelentőséget kapott, amelyet a Legfelsőbb Bíróság témában született iránymutató döntései is tükröznek. A bírói jogalkalmazás ma mégis kiszámíthatatlan. A Legfelsőbb Bíróság 1985-ös iránymutató eseti döntése (BH, 1985/57.) arról szólt, hogy a hangfelvételnek bírósági vagy szabálysértési eljárásban bizonyítékként való előterjesztése felhasználásnak – nyilvánosságra hozatalnak – minősül, és a felhasználás tényének megállapítása szempontjából közömbös az, hogy a hangfelvétel készítése a személyiségi jogok megsértésével vagy ilyen jogsértés nélkül történt. A bíróság vagy más hatóság előtt folyó eljárásban az igazság érvényesülésének garantálása közérdek, és a bizonyítás ezt a célt szolgálja. Nem lehet ezért a hangfelvétel felhasználását visszaélésnek tekinteni, ha ez a hangfelvétel felhasználójával szemben elkövetett jogsértéssel kapcsolatos bizonyítás érdekében történik.

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja 1997-ben (BH, 1997/53.) már az volt, hogy a bíróságnak az igazság kiderítését célzó kötelezettsége nem jelenti azt, hogy korlátozás nélkül, más jogszabályok rendelkezéseit figyelmen kívül hagyva, bármilyen bizonyítást elrendelhetne, illetve bármilyen bizonyítási eszközt felhasználhatna. A szabad bizonyítás elvét sem lehet ugyanis akként értelmezni, hogy a felek minden korlátozás nélkül, bármilyen eredetű és tartalmú eszközt felhasználhatnak az igényük érvényesítése érdekében. A jog-

eset szerint a felperes titokban, az alperes képviselőjének hozzájárulása nélkül rögzítette az állítása szerint a képviselővel folytatott beszélgetést. A bíróság álláspontja szerint ez a felvétel, még ha az tartalma szerint valóban bizonyítaná is a felperes állítását, a megszerzésének módja, illetőleg a képviselő kifejezett tilalma miatt, bizonyítékként nem értékelhető a perben.

Az 1997/53. számú BH. megítélésem szerint, tekinthető a 2000. január 1-jei Pp.-módosítás előzményének is. A Pp.-módosítás értelmében a polgári perrendtartás célja változott meg. Célja már nem az, hogy a polgári jogviták eldöntését az igazság alapján garantálja, hanem a polgári jogviták pártatlan elbírálásának garantálása a kérelemhez kötöttség elve alapján. A polgári bíróságnak már nem feladata az igazság kiderítésére törekedni, de feladata valamennyi jogszabályi rendelkezés, köztük a személyiségi jogokat védő jogszabályok érvényre juttatása.

Ezzel szemben a Pécsi Ítéltábla egy 2009-es döntésében (BDT 2009/2126) – amelyet a Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.20.496/2010/9. számú ítéletével hatályában fenntartott – visszatért a Legfelsőbb Bíróság 1985-ös álláspontjához, miszerint az igazság kiderítése közérdek, amely elsőbbséget élvez a személyiségi jogokhoz képest. A döntés szerint nem hivatkozhat sikerrel alanyijog-sértésre – hangfelvételével való visszaélésre – a fél, ha e jogérvényesítéssel valótlán, hamis tényállítást akarja leplezni, és az igazságot tartalmazó nyilatkozatának a felhasználását kívánja személyiségjog-védelem tárgyává tenni. A jóhiszeműség és a tisztesség követelményeibe, valamint a joggal való visszaélés tilalmába ütközik és illetéktelen előnyök szerzésére irányul az a személyhez fűződő jogvédelmi igény, amelyet a fél a jog társadalmi rendeltetésével össze nem férő cél érdekében érvényesített. A jogosulatlanul rögzített hangfelvétel, anélkül hogy az személyhez fűződő jogot sértene, perbeli bizonyítékként felhasználható, különösen, ha ezzel a bizonyítási eszközzel állapítható meg a való tényállás, és teljesíthető az igazság kiderítése és érvényesítése. Az eseti döntés indokolása szerint a hangfelvételek a felperes hozzájárulása nélkül készültek, azonban a Ptk. 80. §-ának (2) és (3) bekezdései alapján az alperes méltányolható magánérdeke jogszerűvé tette az eljárást. Az alperesnek méltányolható magánérdeke fűződött a hangfelvétel készítéséhez és annak nyilvánosságra hozatalához, ezért egyik cselekmény sem minősül visszaélésszerűnek. Az ítéltábla álláspontja szerint csak az a jog részesülhet törvényes védelemben, amelynek gyakorlása nem ütközik a Ptk. 5. §-ának a joggal való visszaélést tiltó rendelkezésébe. Tárgybeli perben a felperes személyhez fűződő jogait tilalmazott módon gyakorolta, amikor a jog társadalmi rendeltetésével össze nem férő célra, az alperessel szemben illetéktelen előny szerzésére érvényesítette. Az ítéltábla kifejtette, hogy a bíró-

sági eljárásban az igazság érvényesülésének garantálása közérdek, és a bizonyítás ezt a célt szolgálja. Nem lehet ezért a hangfelvétel felhasználását visszaélésnek tekinteni, ha a felvétel a felhasználójával szemben elkövetett jogsértéssel kapcsolatos bizonyítás érdekében történt. Nem hivatkozhat alanyijog-sértésre a fél, ha azzal egy hamis tényállást kíván érvényre juttatni. A felperes személyhez fűződő jogának érvényesítése átment jogsértésbe, amelyet a polgári törvénykönyv alapelvi szinten tilt.

Látható, hogy ugyanabban a kérdésben két teljesen ellentétes álláspontra helyezkedett a bíróság. A magam részéről a Legfelsőbb Bíróság 1997-es álláspontjával értek egyet, ugyanis az ítéletábla 2009-es döntése lényegében a személyiségi jogi védelemre jogosultak körét szűkíti le, miszerint csak az jogosult rá, aki az eljáró bíró szerint „megérdemli”. Mivel nincs olyan törvényi felhatalmazás, hogy magánszemély másik magánszemély személyiségi jogát korlátozhatná abból a célból, hogy jogvita eldöntéséhez bizonyítékot szerezzen, megítélésem szerint az ítéletábla jogértelmezése ellentétben áll az alkotmány 8. § (2) bekezdésével, amelynek értelmében alapvető jogot korlátozni csak törvényi felhatalmazás alapján lehet. Az alkotmány 54. § (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, valamint a Ptk. 75. § (1) bekezdése szerint a személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. Az ítéletábla azon álláspontja, hogy e törvényhelyek figyelmen kívül hagyhatók az anyagi igazság kiderítése érdekében, véleményem szerint hibás. Különösen annak fényében, hogy az anyagi igazság elérését az alkotmány alanyi jogként senkinek sem garantálja, míg a személyiségi jogok védelmét az állam elsőrendű kötelezettségei között említi. A személyiségi jogai megsértését csak az köteles túrni, akivel szembeni ilyen jogsértésre törvény felhatalmazást adott. Ilyen felhatalmazás híján a személyiségi jog megsértése jogellenes. A méltányolható magánérdek vagy akár közérdek nem teszi jogszerűvé a jogsértést, pusztán a cél nem szentesítheti az eszközt. Jogállamban a jog uralmának alapelve azt követeli meg, hogy mindenki a törvényi előírásoknak megfelelően járjon el. Jogállamban jogsértésre nem lehet jogsértéssel reagálni.

Az érintett hozzájárulása nélkül készített kép- és hangfelvételek eljáró hatóságok részére történő rendelkezésre bocsátása álláspontom szerint sérti az érintett személy személyiségi jogait²⁸, ezért aki egy büntetőeljárásban a terhelt

²⁸ Erre az álláspontra helyezkedett Péterfalvi Attila adatvédelmi biztos is az 1867/A/2005. számú állásfoglalásában, amelyben kimondta, hogy jogszerűtlen az érintett hozzájárulása nélkül felvétel készítése, ami személyhez fűződő jogokat sérthet, amely jogsérelem miatt kártérítés kérhető a polgári jog szabályai szerint.

bűnösségének²⁹ igazolására ilyen felvételt csatol bizonyítékként, jogellenesen (a Ptk.-ba ütköző módon) jár el. Ha pedig a polgári bíróság megállapítja a személyiségi jog-sértést, kötelezheti a felvétel készítőjét annak megsemmisítésére is, ami pedig jelentős kihatással lehet a büntetőeljárásra, adott esetben kizárhatja a felvétellel bizonyítandó bűncselekmény bizonyíthatóságát.

A kérdés pusztán az, hogy az effajta személyiségi jog-sértés bocsánatos bűn-e, és ha igen, mely esetekben az, mikor tekinthet el a bíróság a felvétel megsemmisítésére kötelezéstől. Ha az érintett személy (terhelt) a sérelmére elkövetett személyiségi jog-sértésről tudomást szerez és polgári jogi pert indít a felvételt a nyomozó hatóság, ügyészség, bíróság rendelkezésére bocsátó személy ellen, kérve a bíróságtól a jogsértés megállapítását és a felvétel megsemmisítését, a bíróság mi alapján dönti el, hogy helyt ad-e a keresetnek? Mérlegelhet-e a bíróság a személyiségi jog-sértés súlya és a bizonyítandó bűncselekmény által okozott jogsérelem súlya közötti arány szerint? Más szavakkal, a cél (az igazság kiderítése) szentesítheti-e az eszközt (jogellenesen beszerzett bizonyítékot)? Ha igen, mikor és milyen feltételekkel? Például kizárólag súlyos bűncselekmények esetén és ha a bűnösséget alátámasztó más bizonyíték beszerzése kilátástalan, vagy bármikor? Ha nem – mivel az alapjog-korlátozásra törvényes felhatalmazása nem volt a készítőnek – és a polgári bíróság a felperesi keresetnek helyt adva az alperest a felvétel megsemmisítésére kötelezi, az általa a büntetőeljárásban csatolt felvételt meg kell semmisíteni? Ezekre a kérdésekre a jogalkotónak választ kellene adnia, mert a jelenlegi helyzetben a jogalkalmazó döntése kiszámíthatatlan, ami sérti a jogbiztonság elvét, aminek okán a jelenlegi állapot alkotmányellenes.

A magánszféra büntetőjogi védelme

A magánszféra védelméhez és tiszteletben tartásához való jog alkotmányos alapjog. Az alkotmány 59. § (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog. A titkos eszközök alkalmazása alapvetően korlátozza a magán- és családi élet, a magánlakás és levelezés tiszteletben tartásához és ehhez szorosan kapcsolódva, az információs önrendelkezéshez, az információáramlás szabadságához és a

²⁹ Persze a vádlott is csatolhat ártatlansága bizonyítására mások személyiségi jogait sértő felvételt, de ilyen tárgyú bírósági döntéssel nem találkoztam.

személyes adatok védelméhez való jogot. A hatékony alapjogvédelmet biztosítandó hazánkban 1999. március 1-jétől bűncselekmény a magántitok jogosulatlan megismerése (Btk. 178/A §) és a jogosulatlan titkos információgyűjtés (Btk. 227/A §).

A Btk. 178/A § (1) bekezdése szerint aki magántitok jogosulatlan megismerése céljából

- a) *másnak* a lakását, egyéb helyiségét vagy az ezekhez tartozó bekerített helyet titokban átkutatja,
- b) *másnak* a lakásában, egyéb helyiségében vagy az ezekhez tartozó bekerített helyen történeteket technikai eszköz alkalmazásával megfigyeli, illetőleg rögzíti,
- c) *másnak* közlést tartalmazó zárt küldeményét felbontja vagy megszerzi, és annak tartalmát technikai eszközzel rögzíti,
- d) *hírközlő* berendezés útján, illetőleg számítástechnikai rendszeren *másnak* továbbított közleményt, adatot kifürkész, és az észlelteket technikai eszközzel rögzíti,

büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A (2) bekezdés szerint az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki az (1) bekezdésben meghatározott módon megismert magántitkot továbbít vagy felhasznál.

A (3) bekezdés szerint a büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

- a) hivatalos eljárás színlelésével,
- b) üzletszerűen,
- c) bűnszövetségben,
- d) jelentős érdeksérelmet okozva követik el.

A miniszteri indokolás szerint a bűncselekmény jogi tárgya más személy magántitkának titokban maradásához fűződő személyiségi joga. A bűncselekmény elkövetési tárgya a magántitok. A bűncselekmény megvalósulásának feltétele, hogy a magántitok megismerése jogosulatlan legyen. Ez akkor következik be, ha magánszemélyek olyan titkos eszközöket használnak, amelyeket csak a külön törvényekben meghatározott hatóságok, az ott meghatározott célból, engedély alapján alkalmazhatnak. A bűncselekmény alanya bárki lehet. Abban az esetben azonban, ha az elkövető hivatalos személy, akkor a Btk. 227/A §-a szerinti jogosulatlan titkos információgyűjtés büntette valósul meg.

A Btk. 227/A § (1) bekezdése szerint az a hivatalos személy, aki bíró vagy az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtést, illetőleg a büntetőeljárás során bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzést engedély nélkül végez, vagy az engedély kereteit túllépi, büntetett követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A (2) bekezdés szerint az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki bíró vagy az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtést, illetőleg a büntetőeljárás során bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzést elrendel vagy engedélyez, anélkül hogy erre jogosult lenne. A (3) bekezdés szerint a büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény jelentős érdeksérelmet okoz.

A miniszteri indokolás szerint a titkos információgyűjtés az ember egyéni jogaiba történő erőteljes beavatkozás. Titkos információgyűjtést kizárólag a külön törvényben meghatározott szervezetek végezhetnek, felderítési és bűnüldözési célból, amelyhez többnyire bírói, illetve igazságügyminiszteri engedélyre van szükség. A magánszféra tiszteletben tartásához való jog tehát bűnüldözési, igazságszolgáltatási érdekből jogszerűen korlátozható. Ehhez azonban konkrét törvényi felhatalmazás szükséges az alkotmány 8. § (2) bekezdése értelmében. Ilyen törvényi felhatalmazást találunk az Rtv.-ben, az Nbtv.-ben, a Navtv.-ben, az Ütv.-ben és a Be.-ben. Egyetlen törvény sem tartalmaz azonban olyan rendelkezést, amely magánszemélyt felhatalmazna ilyesfajta jogkorlátozásra bizonyítékszerzés céljából. Ebből álláspontom szerint az következik, hogy aki ennek ellenére ilyen magatartást tanúsít, alapjogsértést, meghatározott esetekben pedig bűncselekményt követ el a terhelt sérelmére, így egyrészt nem mentesülhet a hátrányos jogkövetkezmények alól, másrészt az alapjogvédelmi intézményrendszer nem töltene be funkcióját, másrészt az ilyen alapjogsértések megelőzése céljából indokolt lehet a beszerzett adat törvényes bizonyítékok közül történő kizárása is, mint ahogyan a jogosulatlan titkos információgyűjtéssel, illetve adatszerzéssel beszerzett adat felhasználása is kizárt. Megjegyzendő azonban, hogy a nevezett bűncselekményekkel kapcsolatos joggyakorlat – ha létezik egyáltalán – minimális lehet.³⁰

³⁰ A Zala Megyei Bíróságon jogosulatlan titkos információgyűjtés és a Zalaegerszegi Városi Bíróságon magántitkok jogosulatlan megismerése miatt az elmúlt tíz évben tudomásom szerint senki ellen nem folyt büntetőeljárás.

Az érintett hozzájárulása nélkül készített kép- és hangfelvételek mint jogellenesen megszerzett vagy a hatóság rendelkezésére bocsátott bizonyítékok felhasználása

Álláspontom szerint a terhelt alkotmányos jogait is csak jogszerűen lehet korlátozni. A magánszemély által törvényi felhatalmazás nélkül elkövetett alapjog-korlátozás elfogadása és ezzel hallgatólagos támogatása bűnüldözési érdekből nem egyeztethető össze az államnak az alkotmány 8. § (1) bekezdésében rögzített alapjogvédelmi kötelezettségével. A jogvédelmi rendszer teljessége – amely nálunk alkotmányos követelmény – csak akkor érhető el, ha a jogok tiszteletben tartása magánszemélyek között is garantált.

A bizonyítási tilalmak tanát illetően a jogtudományban hiányoznak a megoldási javaslatok, ötletek, biztos elméleti alapok a kérdés rendezésére. Éppen ezért alakult ki egy dogmatikai űr, amelyet az ítélkezési gyakorlat a jogirodalomra tekintet nélkül eseti döntések útján próbál kitölteni.³¹ Ugyanakkor már *William Blackstone* felhívta a figyelmet arra a XVIII. századra kialakult elvre, miszerint „*A precedenseket követni kell, hacsak nem nyilvánvalóan ésszerűtlenek vagy igazságtalanok*”³². A magánszemély által az érintett hozzájárulása nélkül készített kép- és hangfelvételek kapcsán az érintett személyiségi jogai megsértésének elvitátását (BDT, 2009/2126.) helytelennek (ésszerűtlennek és igazságtalannak) látom. Nem tartom helyesnek a joggal való visszaélés tilalmára, illetve a rendeltetésszerű joggyakorlás követelményére hivatkozással alapjog-korlátozást igazolni. A személyiségi joggal való visszaélés azért nem értelmezhető, mert alapjognak csak alkotmányos korlátai lehetnek, alkotmányos joggal való visszaélés pedig csak más alapjogába ütköző gyakorlatot jelenthet.³³ Meggyőződésem szerint, ha valaki a neki címzett kommunikációt (képet és/vagy hangot) titokban vagy az érintett tiltakozása ellenére rögzíti, és azt bizonyítékként csatolja egy büntetőeljárásban, alapjogsértést és egyben polgári jogi jogsértést követ el, megsérti az érintett képmás védelméhez fűződő személyiségi jogát. Amennyiben pedig valaki más magánszféráját megsértve a nem neki címzett kommunikációt (képet és/vagy hangot) rögzíti titokban, bűncselekményt követ el.

³¹ Christian Jäger: i. m. 2. o.

³² William Blackstone: *Commentaries on the Laws of England*. I. 70.
<http://www.lonang.com/exlibris/blackstone/>

³³ Vö.: Fleck Zoltán: Egy indítvány szándékai. *Fundamentum*, 2006/3., 99. o.

A kérdés kizárólag az, hogy ennek ellenére felhasználható-e a felvétel bizonyítékként. A hatályos Be. szerint ez nem kizárt. Az egyes jogalkalmazók szabad belátásuk szerint döntenek el, hogy felhasználhatónak minősítik, vagy nem. A magyar Legfelsőbb Bíróság EBH 2000/296. számú eseti döntése szerint a rejtett kamerával készített videofelvétel a büntetőeljárásban bizonyítási eszközként, illetve bizonyítékként minden esetben felhasználható, polgári perben dönthető el, hogy a felvétel sérti-e valakinek a személyhez fűződő jogait. A Legfelsőbb Bíróság döntésében elutasította a Legfőbb Ügyészség azon indítványát, hogy a bizonyítási eszközök köréből rekkesse ki a felvételt azzal az indokkal, hogy az irányadó jogszabályok többszörös sérelmével került sor a felvétel készítésére, ezért nem tekinthető törvényesen szerzett bizonyítéknak. A Legfelsőbb Bíróság nem értett egyet az ügyészi érvekkel, megítélése szerint az eljáró bíróság a bizonyítási eszköz és a bizonyíték felhasználása tekintetében szabadon dönt, döntésében csupán a konkrét tényállás szerinti relevancia szempontjait köteles figyelembe venni. A bizonyítási eszközök kiválasztása nem lehet öncélú és nem akadályozhatja az igazság megvalósítását. A rejtett kamerával készített kép- és hangfelvétel a szabad bizonyítás elve alapján a büntetőeljárásban felhasználható. A bíróságnak kell eldöntenie azt, hogy a felvétel szükséges-e a tényállás megállapításához, vagy nem.

Ezen iránymutató legfelsőbb bírósági döntés azonban arra ösztönöz, hogy az állampolgárok bátran sértsék meg mások személyiségi jogait, hiszen az ördög nem alszik, az a biztos, ha mindenről felvételt készítünk. Az a tény, hogy az ilyen magatartás következtében az érintett személy alkotmányos jogai sérülnek, a joggyakorlat szerint irreleváns. Azt gondolom, könnyen belátható, hogy a mai technikai lehetőségek mellett a jogalkotó már nem várhat sokáig a szabályozással. A tiszta képletek megteremtéséhez törvényben kellene szabályozni, hogy ki és milyen célból készíthet kép- vagy hangfelvételt másról, és azt miként használhatja fel. A felhasználhatóság feltételeit az önkényes jogalkalmazás kizárása érdekében a büntetőeljárás törvénynek szabályoznia kellene. Már a 9/1992. (I. 30.) AB határozat hangsúlyozta, hogy az anyagi igazságosság érvényesülésének jogállami követelménye csak a jogbiztonságot szolgáló – elsősorban eljárási – garanciák, jogintézmények keretein belül maradva valósulhat meg³⁴. A további határozatok részletesen kibontották azt is, hogy a jogállam értékrendjének meghatározó pillére a jogállami garanciák tényleges érvényre jutása a jogintézmények működése során. Ellenkező esetben sérül a jogbiztonság, a jogszabályok következményeinek kiszámíthatósága, és esetlegessé válik az alapvető alkotmányos jogok érvényre jutása. „A jog-

³⁴ ABH, 1992, 59, 64–65.

állami garanciák mellőzésére ezért sem célszerűségi, sem igazságossági szempontok nem adnak alapot³⁵. A jogállamiság, valamint az alkotmányos büntetőjog követelményei megkívánják, hogy az állam a büntetőhatalmát olyan szabályok szerint gyakorolja, amelyek egyensúlyt teremtenek az egyéneket az állammal szemben védő garanciális rendelkezések, ezen belül elsősorban a büntetőeljárás alá vont személy alkotmányos jogainak védelme és a büntető igazságszolgáltatás megfelelő működésével kapcsolatos társadalmi elvárások között.³⁶ Az Alkotmánybíróság rámutatott, hogy a jogalkotónak eme alkotmányi kereteken belül kell megtalálnia azokat az eljárási megoldásokat, amelyek a bűnüldözés sikertelensége állami kockázatának csökkentését szolgálják³⁷.

A szabályozás kialakításában két megoldást is elfogadhatónak látok. Az egyik, miszerint valamennyi jogellenesen beszerzett bizonyítékot ki kell rekeszteni a bizonyítási eljárásból, akár a nyomozó hatóság, az ügyészség vagy a bíróság, akár magánszemély szerzi be jogellenesen. Követhetőnek tartom azonban a német megoldást³⁸ is, az úgynevezett három személyiségkör elméletét (*Dreistufentheorie*, *Sphärentheorie*). Az elmélet szerint a német alkotmány 2. cikkének értelmezése során az ember személyiségének három területe, szférája különböztethető meg: a személyiség szociális területe (például üzleti megbeszélés), egyszerű privát szféra (például magánjellegű beszélgetés séta közben), intimszféra (például intim hálósobai házaselet). Az első szférába tartozó szociális életvitel nem élvezi a hivatkozott alkotmányi rendelkezés külön védelmét. Az egyszerű privát szféra esetében az arányosság követelménye alapján mérlegeléssel kell eldöntenie a bíróságnak, hogy a bűnüldözéshez fűződő érdek vagy a privát szféra védelme iránti igény erősebb-e. Az intim szféra pedig a privát életvitel érinthetetlen lényegét testesíti meg, amelybe a közhatalom semmilyen esetben sem hatolhat be. Itt nincsen helye mérlegelésnek sem.³⁹ A német bírói gyakorlatot az a törekvés jellemzi, hogy egyensúlyt teremtsen az állam büntetőhatalmi igénye és a polgár szabadságjogai között.⁴⁰

Jelen dolgozatnak nem célja a vázolt jogelméleti és jogalkalmazási probléma megoldása, de reménykedem abban, hogy tanulmányommal olyan szakmai vitát indítok, amely végső soron a kérdés törvényi szintű szabályozásához vezet minél hamarabb.

35 Összefoglalóan: Abh1. ABH, 2003, 525, 534.

36 42/2005. (XI. 14.) AB határozat, ABH, 2005, 504, 518.

37 Részletesen: Abh2. ABH 2004, 241, 255.; 2/2007. (I. 24.) AB határozat.

38 A német alkotmánybíróság 1973-as döntése. Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts 34, S. 238
39 Werner Beulke: Strafprozeßrecht. C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2002, S. 247.

40 Részletesen Tatár László: Bizonyítékértékelési tilalmak a német bíróságok gyakorlatában. In: Korinek László – Köhalmi László – Herke Csongor (szerk.): Emlékkönyv Ferencz Zoltán egyetemi adjunktus halálának 20. évfordulójára. PTE ÁJK, Pécs, 2004, 257–273. o.